

Ամծ. (տառնճիկ, լարով)։ — Ինչպիսի՞ կեղծաւո-
րութիւն։

Տիկ. — Ի՞նչ ունիս. ինչո՞ւ կու լաս։

Ամծ. (տառնճիկն աչքերը սրբելով)։ — Ի՞նչպէս
ալ խաբած էր զիս։

Տիկ. — Ի՞նչ է ցաւիդ պատճառը։

Ամծ. — Ո՞վ Աստուած իմ... Եղբօրս գործերուն
խառնաշփոթ վիճակը։

Տիկ. (զարմացած)։ — Եղբօ՞րդ գործերուն վի-
ճակը։

Ամծ. — Այո՞, տիկին, և այդ բանը ձեզմէ՛ աւելի
լաւ գիտցողը չկայ։

Տիկ. — Ի՞նչ է՛րեսես. խնդրեմ, պարզէ ըսած-
ներդ։

Ամծ. — Հարկ չկայ։

ՏԵՍԻԼ ԺԹ.

Ժերոմոս, Փիքար, Ամէկիք, Տիկ. Տպանքոշր

Ժեր. — Փիքար (կը կամէ)։

Փիք. — Տէր իմ... (ժերոմոսի քնակարանէն
դուրս ելլելով)։

Ժեր. — Ուրեմն ո՞ւր է Տորվալը (տաքցած կեր-
պով՝ Փիքարին)։

Փիք. — Տէր իմ, ինքը ձեր սենեկին մէջ ձեզի
եղ սպասէ։

Ժեր. — Ինքը սենեկիս մէջ ինծի կը սպասէ, և
գուն բան մը չիմացուցիր ինծի։

Փիք. — Տէր, ժամանակ չունեցայ։

Ժեր. (տեսնելով Ամէկիքը և Տիկինը, կը խօսի
Ամէկիքին, երբեմն երբեմն դառնալով դէպ
ի Տիկինը՝ քսածներն անոր ձառկրկներու նը-
պատակով)։ — Հոս ի՞նչ է՛րեսես գուն. հոս
չեմ ուզեր կնիկներ տեսնել. չեմ ուզեր որ ըն-
տանիքէդ մէկն հոս գայ... Դուրս ելիր, գնա։

Ամծ. — Սիրելի հօրեղբայր...

Ժեր. — Դուրս ելիր կ'ըսեմ։

Ամծ. (մահացած կը մնկնի)։

ՏԵՍԻԼ Ի.

Տիկին, Ժերոմոս և Փիքար

Տիկ. — Պարոն, ներումն կը խնդրեմ։

Ժեր. (դառնալով դէպ այն կողմ՝ ուսկից Ամծե-
լիք մնկնցաւ, բայց երբեմն երբեմն գլուխը
դէպ ի Տիկինը շրջելով)։ — Իրաւ որ գա-
րմանալի է նայէ անապատներն. կ'ուզէ ազա-
տութիւնս արգիլել. վար ի՞նչեկու համար՝ ու-
րիշ սանդուղ մը կայ. պիտի գոցել տամ այս
դուռը։

Տիկ. — Պարոն, մի՛ բարկանաք. իմ մասիս կը
վստահացնեմ զձեզ որ...

Ժեր. (նկղւած, կ'ուզէ իր քնակարանը մտնել,
բայց չի ուզեր Տիկինը առջեւէն անցնել. կ'ը-
սէ Փիքարին)։ — Ըսէ ինծի. Տորվալը իմ
սենեակս է։

Փիք. — Այո՞, տէր իմ։

Տիկ. (տեսնելով ժերոմոսի տազնալսած կերպը՝
ևս երբայրով ազատ կը քողոռ անցըր)։ —

Անցե՛ք, պարոն. ես ձեզի արգելք չեմ...
Ժեր. (Անցնելով և քարեկող Տիկինը)։ — Քար-
զանքնիւս, Տիկին... Պիտի փակել տամ այս
դուռը... փակել պիտի տամ... (կը մտնէ իւր
քնակարանը. Փիքարը ետեւէն կ'երթայ)։

ՏԵՍԻԼ ԻԱ.

Տիկ. (տառնճիկ)։ — Ի՛նչ տարօրինակ բնաւո-
րութիւն։ Բայց ինծի տազնալ սուտղն անոր
բնաւորութիւնը չէ. ինծի վիշտ պատճառողն
իմ էրկանս խռովութիւնն է, Ամէկիքի խօս-
քերն են. կը տարակուսիմ, կը վախեմ. կ'ու-
զեմ ճշմարտութիւնն իմանալ և կը սոսկամ
ճշմարտութեան խորը թափաղակէ։

Թորմ. Հ. Ա. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

Շարայարեկի

ԳԱՐԻԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ

Մեծ թատերազարի մահուան գուժին՝ կեն-
դան յուզումներ ունեցայ, սգալով հան-
գուցելուն մէջ բարեկամը և գրագէտը։ Մեր
ծանօթութեանց կապը շատ անօտը էր, հե-
ռագրական թելի մը պէս, որ՝ սակայն
կ'անցնէր հոգի է մը ուրիշ հոգի մը։ 1903
տարին էր. սոյն այս թերթին մէջ կը խօ-
սէի թատերազարին մէկ խաղին վրայ, էլյի
մէկ զոհին՝ Չեմ գիտեր ինչ հաճոյ ան-
ցեր էր իմ այս գրախօսականին մէջ սի-
րելի ծերունւոյն, և ահա ինձ կը զրկէր
իր խաղերէն ուրիշ մը, Ահաւսինները. և
այն ատեն միայն հասկցայ որ զիս բա-
րեկամ նկատած էր այն դժուարութեանը
համար զոր յանձն առեր էի էլյի մէկ զոհն
հասկնալու, զրուած մասամբ բարբառով
մը՝ որ շատ պարզերէն չէ։ Յետոյ մեր
ծանօթութիւնը ալ անդին չանցաւ ու՛րի
կար տարիններու մէջ, այնքան որ համար-

ձակութիւն չունեցայ երթալ զինք տեսնելու երբ առիթ ունեցայ հանդիպելու թիֆլիզ, այլուստ թէև շատ կարճատեւ դադարի մը համար։ Կը վախժէի հիւրընկալունքը իբր մոռցուած ու բոլորովին անծանօթ մէկը։ Ու սակայն տարի մը վերջը, յետ ինն տարիներու լուսթեան, իմ վեներտիկի Ս. Ղազարի հասցէին, ուսկէ բարեմըտութեամբ կարծած էր թէ երբէք ընդունակ չէի բացակայելու, դեռ կ'ուղղէր իր ուրիշ առեղծուածային խաղ մը, Աղա-

Փ. Սումգուկեանց

տոքիւն և Սէր, յարգանքի և սիրոյ նոյն խորին զգացումներովը, զորս ես սովոր էի միշտ չափազանց զիշող և չափազանց աւարգամեծար նկատել։ Ու սակայն այս այնքան բարի այնքան ազնիւ ու համեստ ծերունին, զիս իր սրտին ու յիշատակներուն խորը պահած էր։

Նկարագրի այս ազնուութիւնն է, զոր Սումգուկեանց դրած է նաև իր գործերուն մէջ։ Համեստութիւնը, բարութիւնը և ազգային սէրը, իր քովը ալ աւանդական ու ընտանի բաներ էին, նկատելով որ ինք անոնց վարժութիւնը ստացեր էր, շատ վաղուց, ժամանակէն՝ երբ Շահան Ջրպետեանի աշակերտ եղած է։ Երկար ատեն

է որ զբաղան հրապարակէ քաշուած էր, ու ալ չէր արտադրեր կամ շատ ցանցառ։ Բայց նա արդէն այնքան գրած էր, որ այլ ևս չէր մոռցուել իր թատերագիր մատենագրի նկարագիրը որ իրեն կարևոր տեղ մը նշանակած է հայ գրականութեան մէջ։ Վերջի տարիները նա յաճախ ուրիշ բանով չէր զբաղեր բայց եթէ սրբագրելով իր խաղերուն ինչ ինչ մասերը, ամեն անգամ որ հարկ ըլլար նոր տպագրութիւն մ'ընել, զանոնք աւելի անթերի ընելու համար։ Ու Սումգուկեան, միշտ տփուր, միշտ ալ բան մը կը գտնէր անոնց դպչելու, զանոնք աւելի թարմ ու կենդանի ընելու համար։ Ասոր համար ալ իր կտորներէն շատերը, դեռ երկար ատեն պիտի մնան հայ բեմին խաղացանկին մէջ, քանի որ մենք տակաւին այնքան քիչ բան ունինք թատրոնին համար։

Ինք իր զբաղան ծնունդներէն ամենէն աւելի յարգ կու տար Պէպոյին գէթ այնպէս նշանակած է իր կտակին մէջ։ Ընդունելութիւնը զոր այս կտորը գտած է ժողովրդեան մէջ, լիովին արդարացուցած է իր նախընտրութիւնը։ Էս առջի անգամ այս կտորը տեսայ Պոլիս, Կատըր Գիւզ, Չմոնային թատրոնին մէջ։ Ամբողջ շրջապատին մէջ էի անկէ ճիշդ տպաւորութիւններ ունենալու համար։ Թատրոնին տախտը, օթեակներու բոլոր կարգերը, և մինչև իսկ վերնայարկը զբաւուած էին Հայերէ և շնորհաշուր Հայուհիներէ, որ իրենց զգացման արտայայտութիւններովը պիտի նպաստէին տպաւորութեանց ճշգրտեանը։ Կտորը պիտի խաղցուէր Արէլեան-Արմէնեան խումբէն որ այնքան խոր ծանօթութիւն մ'ունին թիֆլիզի Սաւարարին ուր խաղը պիտի դառնար։ Սահմանադրութեան առաջին տարին էր թուրքիոյ մէջ, ուր կը յորդէր խառն զգացում մը ազատութեան, հայութեան, զեղման ու զուարթութեան։ Էս եթէ Պէպոն բեմական հանդերձանքին տեսակէտով իր ամբողջ դէկորին մէջը չէր, բայց զայն ամբողջապէս էր հայութեան տեսակէտով։ Էս արդիւնքը, իրօք, հիանալի եղաւ։ Երբ Ա-

բէլեան իր լաւ զարգացած տղամարդու անհոգ ու անկեղծ գուարթութեամբը ներս մտաւ իր աղցաւոր ընտանիքին առջև ուսկանը պարզելով որով որսացեր էր կուլ թե մէջ, գետէն իբր շունչ մը անցաւ սրահին մէջ ու զովացուց բոլոր դէմքերը։ Արեւեան Պէպօն էր, զինք սիրեցին և այլևս ոչ մէկ խոնջութիւն չզգացին իրեն հետեւելու իր բախտին հոլովոյթներուն մէջ։ Պէպօն ոգին այնքան բարձր էր, որ շահագրգռութիւնը նուազ եղաւ Զիմզիմովի հանդէպ, հակառակ Տիկին Արմէնեանի պայծառ գեղեցկութեան, որ անոր տիկնոջ դերը կը խաղար։

Պիտի փափաքէի որ Պէպօն արձան մը, այնքան սերելի Սունդուկեանցի, ներկայացուէր այն ժեստին տակ՝ որով Արեւեան — Արմէնեան խուսիս Պէպօն առաջին անգամ բեմը կը մտնէր երգելով և պարզելով իր ուսկանը, — կամ այն տեսարանին ուր մուրհակը ձեռքը կը խոստովանեցնէ Զիմզիմովը իր խարդախութեան մասին։ Պիտի ներքին ինձ իմ համակրելի բարեկամս, Արեւեան — Պէպօն եթէ թելադրեմ որ այս վերջինին արձան մը պէտք է իր ծպտեալ դիմագիծերը կրէ, իբր լաւագոյն թարգմանին անոր հոգւոյն։ Կարծեմ Սունդուկեան պիտի վաւերացնէր ասանկ կեղծիք մը, — և այս պիտի ըլլար արուեստի զլուխ գործոց մը։

Հ. Ն. ԱՆԴՐԻԿԵԱՆ

ՊԻԷՆ ԿԻՅԱՌ

Ահաւաստիկ օտար մահ մը որ ազգային սուգ մ'եղաւ։ Զգացինք որ մեզմէ մէկն էր կը պակսէր, լաւագոյններէն մէկը։ Ֆրանսայի այս ազնիւ զաւակը իբր հայ մըն էր Պարիզու մէջ, Հաւատքը շնչած էր՝ իրեն երթալու լոկ հայութեան անուամբ՝ իբր թէ մեզի հետ հասարակաց ունենար ազգութիւնը։ Կիլառ ջարդերու թուական

ներէն տարիներ յառաջ՝ ֆրանսերէնի ուսուցիչ եղած է Պոլիս, միսթարեան վարժարաններու մէջ։ Պոլսոյ մէջ նախ ճանչցեր է հայը և սիրած զայն։ Ու երբ մեր աղէտին տարիները եկան, բոլոր ոգւով փարեցաւ դատին, իբր ամենէն աւելի զուտարիւն հայ մը։ Պրէսանտէ, վիկտոր Բէրար, Պիէռ Կիլառ, — ահաւաստիկ ֆրանսացի երբեակը որ ամենէն աւելի յարատեւ և ուժգին խօսեցան ու գրեցին ի նըպաստ Հայոց։ Մանաւանդ Կիլառ, իր գործունէութիւնը միսթարութիւն և ոյժ մըն էր միանգամայն։ Օր մը աւելի հանգիստ կեանք մը կրնար գոյութիւն ունենալ հայուն համար, և ունեցաւ։

Իր հայասէր գրուածները բազմաթիւ են զանազան հանդէսներու մէջ, մանաւանդ L'Européen միջազգային թերթին մէջ։ Կիլառ այս չափով գոհ չեղաւ, աղէտին մեծութիւնը աւելի մեծ գործունէութիւն մը կը պահանջէր։ Առանձին թերթ մը հիմնեց Հայոց դատը պաշտպանելու համար։ Pro Armenia, Հայոց համար։ Հայոց համար էր որ կ'արձանագրուէին բոլոր այն դէպքերը խժոժութեան, որ Հայունցաւ կը բացատրէին, կամ անձնագոհութեան՝ որ անոր դիւցազնութիւնը վեր կը հանէին։

Պիտի մոռուի՞ երբէք Pro Armenia քանի որ հայ սիրտը կ'արիւնի ի յուշ իր կրած կոտորածներուն։

Մեծ հաւատք ունիմ որ պիտի մոռանաք բոլոր այն խժոժութիւնները՝ որոնք մեր սիրտը արիւնեցին։ Բայց միթէ կարելի՞ է մոռնալ բոլոր անոնք որ օգնեցին մեզ անկէ ելլելու։

Պիէռ Կիլառի յիշատակը անմահ պիտի մնայ մեր քով։

ԽՄԲ.

